

WEST-VLAAMSE NATUURSTUDIEDAG

Grenzeloze natuur

ZATERDAG 2 MAART 2024

www.westvlaamsemiliefederatie.be/natuurstudiedag

PROGRAMMA

VOORMIDDAG

- 09.00 Ontvangst en koffie
09.30 Welkom
Olivier Dochy (INBO)
09.40 **Grenzeloze tochten:**
Grote walvisachtigen aan onze kust
Jan Haelters (KBIN)
10.05 **Grenzeloze vervuiling: gevolgen van stikstof op natuur: voorbeeld Wijnendalebos**
Luc De Keersmaker (INBO)
10.30 **Grenzeloos enthousiasme: boommarters opvolgen met wildcamera's in Torhout en Ieper**
Sarah Defoort en Tijl Porteman
10.55 Pauze
11.20 **Grenzeloos lastig: de onstuitbare opmars Van de Aziatische hoornaar**
Jasmijn Hillaert (INBO)
11.45 **Grenzeloze diversiteit: resultaten van de Insectenzomer 2023 in West-Vlaanderen**
Wouter Vanreusel (Natuurpunt Studie)
12.15 Middagpauze
met vegetarische/veganistische biolunch

NAMIDDAG

- 13.35 **Grenzeloos gedrag bij zeevogels & vogelgriep**
Eric Stienen (INBO)
14.00 **Grenzeloze tochten: waar gaan gerevalideerde vogels uit VOC's naartoe? Resultaten uit ringonderzoek**
Claude Velter (VOC Oostende)
14.25 **Grenzeloos boeiend: wat onderzoekt het marien onderzoeksschip Belgica**
Kelle Moreau (KBIN)
14.50 Pauze
15.15 **Grenzeloos veel: hoe worden water-tellingen uitgevoerd in Zeeland**
Pim Wolf (DeltamilieuProjecten)
15.30 **Grenzeloze tochten: wolven in West-Vlaanderen).**
Jan Gouwy (INBO)
16.00 **Slotwoord**
Gedeputeerde Jurgen Vanlerbergh

Tijdens het plenaire voormiddagdeelte van 11u20 tot 12u15 loopt parallel:

Parallelsessie Grenzen overbruggen

Grenzen tussen generaties overbruggen. Hoe jongeren mee krijgen voor natuurstudie? *Simon Vandepitte & Florian Van Heck, JNM*

Grenzen tussen meningen overbruggen. Tips uit landbouw- en natuurproject. *Pieter Becuwe, Natuurpunt.*

Parallelsessie Grenzeloze tochten

Wereldwijde en lokale whereabouts van gezenderde Bruine en Grauwe kiekendieven uit de Westhoek. *Wim Bovens & Justine Huyghe. Natuurwerkgroep De Kerkuil*

Tijdens het plenaire namiddagdeelte van 13u30 tot 14u45 loopt parallel:

Parallelsessie Excursie Ecolab: Effecten stikstof

Arne Sinnesael. KULAK

Parallelsessie: Weer en klimaat in West-Vlaanderen

Weer en klimaat in West-Vlaanderen grenzeloos van belang: Weleik klimaatfenomenen bepalen ons dagelijks weer? *Dirk Libbrecht. Natuurpunt Avelgem..*

GRENZELOZE TOCHTEN: GROTE WALVISACHTIGEN AAN ONZE KUST

Jan Haelters – KBIN

Het Instituut voor Natuurwetenschappen (KBIN) staat al enkele decennia in voor de coördinatie van het onderzoek van gestrande zeezoogdieren. Daarbij krijgt het heel wat hulp van overheidsdiensten, wetenschappelijke instellingen, NGO's en vrijwilligers. In de praktijk komt het er op neer dat bij de stranding van zeezoogdieren gemeentelijke diensten gecontacteerd worden, en dat het KBIN, afhankelijk van het type stranding, beslist of een dier opgehaald wordt voor verder onderzoek of vrijgegeven wordt voor destructie. Bij strandingen van grotere dieren vindt de autopsie plaats op, of in de buurt van de strandinglocatie, en dan worden de resten door andere diensten afgevoerd.

Doorheen de eeuwen zijn heel wat “grote walvisachtigen” (alle baleinwalvissen en de Potvis) aangespoeld aan onze kust of waargenomen in onze wateren. Dat zijn soorten die voorkomen in de Noordzee (Dwergvinvis, Bultrug), of leven in de aanpalende Atlantische Oceaan of in de wateren rond de Noordpool. Voor goede zwemmers is onze kust soms niet heel erg ver weg.

Er worden 9 soorten walvissen besproken. De Noordkaper is extreem zeldzaam geworden in de oostelijke Atlantische Oceaan, en de Grijs walvis is er zelfs volledig uitgestorven, mogelijk ook door toedoen van de mens. De populatie van de Bultrug lijkt zich te hebben hersteld na het stopzetten van de jacht, en deze soort wordt nu geregeld waargenomen in de zuidelijke Noordzee. We kennen slechts twee strandingen (in 1751 en 2006), maar er zijn er de laatste jaren enkele dode voorbijgedreven. Ook de Potvispopulatie heeft zich hersteld, maar in tegenstelling tot de Bultrug zijn Potvissen in onze wateren altijd in de problemen: ze kunnen niet om met ondiep water, ondiepe zandbanken en sterke getijdenstromingen. De meest recente potvisstrandingen dateren van 1989, 1994, 2004 en 2012.

De populatie van de Gewone vinvis zit wat in de lift in de Atlantische Oceaan – ze komen voor tot relatief dicht bij onze kust (Golf van Biskaje). De laatste decennia zijn Gewone vinvissen aangetroffen op het strand (1997), dood op zee (2018, 2022) of in een haven als aanvaringslachtoffer (2009, 2015, 2023). Van enkele andere soorten vinvissen hebben we slechts één gekend geval in de laatste eeuwen: een Blauwe vinvis (1827) en een Noordse vinvis (?; 1984), beide dood op zee gevonden, en een Groenlandse walvis, levend waargenomen voor onze kust (2017) – de eerste voor de Noordzee. Voor de Groenlandse walvis, en voor alle andere Arctische soorten, is men bezorgd over de stijging van het scheepvaartverkeer: door klimaatsverandering is een groot gedeelte van de poolzeeën nu bevaarbaar in de zomer, en de “Northwest Passage” biedt een veilig en goedkoper alternatief voor de traditionele scheepvaartroutes.

De Dwergvinvis, inheems in de centrale en noordelijke Noordzee, lijkt zijn verspreidingsgebied iets uit te breiden naar het zuiden, met bijvoorbeeld een licht stijgend aantal waarnemingen in het Nederlands deel van de Doggerbank. De laatste jaren hebben we onder meer een Dwergvinvis geregistreerd die vermoedelijk gestorven is in een visnet, en een dier dat een volle maag plastic had: dit dier kon zich niet meer voeden, en is van verhongering gestorven.

GRENZELOZE VERVUILING:

DE STIKSTOFPROBLEMATIEK: WAT ZIJN DE GEVOLGEN VOOR NATUUR IN WEST-VLAANDEREN. CASE WIJNENDALEBOS

Luc De Keersmaeker – INBO

Via de lucht komt al decennia lang een overmaat van stikstof terecht op beschermde natuur, die geen rechtstreekse bemesting krijgt. De effecten van de overmaat aan stikstof op habitats en soorten zijn zeer goed wetenschappelijk onderzocht, niet alleen in Vlaanderen of Nederland maar wereldwijd. De vermestende en verzurende effecten zijn bij het brede publiek wel bekend, maar de negatieve impact gaat veel verder en tast op een sluipende manier de natuurkwaliteit aan. In het eerste deel van de presentatie overlopen we de negatieve effecten waarover in de wetenschappelijke literatuur melding gemaakt wordt.

Deze wetenschappelijk vastgestelde effecten van overmatige stikstofdepositie zijn op het terrein echter moeilijk te herkennen. Daarom focussen we in het tweede deel van de presentatie op het westelijke deel van het Wijnendalebos, waar zich een ICP forests meetlocatie bevindt, met daarrond een onbeheerd bosreservaat. Dit deel van het bos wordt al enkele decennia gemonitord door het INBO en we rekenen het grotendeels tot Natura 2000 habitatype 9120, dit zijn de 'Atlantische zuurminnende beukenbossen'.

De monitoring van de depositie van stikstof in dit deel van het Wijnendalebos wijst uit dat die al enkele decennia daalt, maar nog altijd te hoog is. Als gevolg van de dalende depositie zijn de uitspoeling van nitraat en de bodemverzuring verminderd, maar niet volledig gestopt. De blijvende overmaat aan stikstof valt af te lezen uit de chemische samenstelling van de beukenbladeren en van het beukenhout. Op verterende dode beukenstammen in het Wijnendalebos staan meer nitrofiële soorten dan in het Zoniënwoud, waar het hout minder stikstof bevat omdat de historische depositie er lager was. Het verterende dode hout bevat in beide bossen echter ook belangrijke mineralen, die door stikstofdepositie uit de bodem verdwijnen. De meest opvallende verandering in de vegetatie van het bos, is de sterke afname van de bedekking door bramen in de afgelopen 20 jaar. Maar is die een gevolg van de afgenomen beschikbaarheid van stikstof, van de sterke toename van reeën sinds de jaren '90, of van een verdonkering van het onbeheerde bos?

Het onderzoek in het Wijnendalebos toont aan dat sommige parameters snel reageren op daling van de stikstofdepositie, maar voor vele andere gaat het erg traag en een snel volledig herstel moet niet verwacht worden. Er is ook geen eenvoudige manier om via een aangepast beheer, bij voorbeeld door intensief biomassa (hout) te oogsten, de verzuring en vermesting van het bos tegelijk te remediëren, zonder de biodiversiteit van het bos aan te tasten.

GRENZELOOS ENTHOUSIASME:

BOOMMARTERS OPVOLGEN MET WILDCAMERA'S IN TORHOUT EN IEPER

Sarah Defoort & Tijn Porteman - vrijwilligers

De boommarter is een soort in opmars, ook in West-Vlaanderen. In 2015 onderzocht het INBO voor het eerst Wijnendalebos op boommarter in West-Vlaanderen. Het was meteen prijs! Drie jaar later had vrijwilliger Kamil Daneels een primeur beet voor de provincie: twee jonge boommarters werden vastgelegd op beeld. Sindsdien volgt Sarah Defoort de Wijnendaalse populatie op door middel van wildcamera's. In 2023 schreef ze een verslag over 5 jaar wildcameraonderzoek en wat dit aan informatie over deze prachtige marter heeft opgeleverd.

Sinds 2018 werd er elk jaar, behalve in het drukke coronajaar 2020, voortplanting vastgesteld. Telkens verschenen twee of drie jongen in beeld, vaak in gezelschap van hun moeder. Voor het onderzoek werden verschillende types wildcamera's ingezet, van goedkopere modellen zoals Maginon tot iets duurdere merken als Bushnell en Browning. De wildcamera's werden opgesteld met zicht op omgevallen bomen, langs wissels en gericht op droge beken. Vooral de boomstammen leveren een groot aantal boommartervideo's op. Boommarters lijken deze te gebruiken als 'highways' op de bosbodem.

Wie onderzoek naar boommarters in het buitenland leest, komt met enige regelmaat een overzicht van de verschillende types 'scats' of uitwerpselen tegen. Afhankelijk van het voedsel zien die er helemaal anders uit qua kleur, consistentie en samenstelling. In de herfst kun je bijvoorbeeld de oranjegele lijsterbessen met enig gemak terugvinden.

De keelvlak van elke boommarter is uniek. Om zo vlot mogelijk verschillende boommarters te kunnen identificeren, wordt gebruikgemaakt van lokmiddelen. Dat kan een beperkte hoeveelheid voedsel zijn, maar ook producten die sterk ruiken zoals pindakaas. Het doel is om enerzijds de boommarter die al in de buurt is tot voor de camera lokken, anderzijds ze langer ter plaatse te houden om de keelvlak goed in beeld te krijgen en de kans te verhogen om het individu op naam te brengen.

Elke boommartervideo werd door Sarah frame per frame bekeken om waar mogelijk een herkenbare keelvlak uit te halen en zo de boommarter op naam te brengen. Het nauwkeurig bijhouden van heel wat data leverde na 5 jaar interessante informatie op over het aantal boommarters in het bos, wanneer ze actief zijn doorheen het jaar én doorheen de dag, eventuele verschillen tussen volwassen en jonge dieren enz.

In het najaar van 2021 deed biologiestudent Tijn Porteman een bijzonder mooie ontdekking op zijn wildcamerabeelden uit Ieper: een boommarter! De zomer daarna volgde nog een verrassing: voor het eerst werd er ook voortplanting vastgesteld in het Ieperse. Drie jonge boommarters ravotten er op los en dat voor één van de wildcams van Tijn. Ook Tijn ging aan de slag om op basis van de keelvlak de verschillende individuen te identificeren. Zo leerde hij dat ook in de Ieperse bossen de jonge boommarters best wel even blijven rondhangen in het territorium van hun moeder.

Het mag duidelijk zijn: de boommarter weet steeds meer plekken te bereiken, ook in West-Vlaanderen. Al is er tot nog toe nog bijzonder weinig geweten over waar de soort zich reeds gevestigd heeft en waar hij zich eventueel zelfs voortplant.

Graag een oproep om waarnemingen van boommarter in West-Vlaanderen zeker te melden, bvb. op www.waarnemingen.be. Zo kan een beter beeld gevormd worden van de verspreiding van deze interessante marter.

GRENZELOOS LASTIG: DE ONSTUITBARE OPMARS VAN DE AZIATISCHE HOORNAAR

Tim Adriaens – INBO

Sinds het eerste nest in 2017 in de omgeving van Poperinge heeft de Aziatische hoornaar stevig voet aan de grond gekregen in West-Vlaanderen. Ze heeft zich daarna snel over alle Vlaamse provincies verspreid. Het burgerwetenschapsprogramma Vespa-Watch verzamelt gegevens over de opmars van de soort en ter ondersteuning van de bestrijding.

Een kleine 11.662 mensen hebben tot nu toe 24.603 waarnemingen van Aziatische hoornaars of hun nesten doorgegeven. Waar in de beginjaren het aantal foute determinaties erg hoog lag, kan ondertussen ongeveer iedereen vlot de Aziatische hoornaar herkennen. Met de gegevens van Vespawatch worden tools voor nestdetectie, uitgevoerd door vrijwilligers, gevoed. Dit klusje is grotendeels manueel werk met lokpotten en trianguleren.

Vermoedelijk wordt slechts ongeveer de helft van wat er aan nesten werkelijk zit ook effectief gevonden. Hulpmiddelen zijn een SIGGIS/Telenet app om locaties van lokstations en vliegrichtingen te delen en een dashboard met een heatmap van hoornaaractiviteit. Beide toepassingen maken gebruik van waarnemingen en beheerrapportagegegevens van Vespa-Watch, wat de kracht van open data in het beheer van invasieve soorten illustreert. Het aantal nesten in Vlaanderen is toegenomen van enkele tientallen tot meer dan 6000 (2018-2023), en is in de laatste twee jaar vervijfvoudigd. Op basis van buitenlandse studies is de verwachting dat dit aantal nog verder zal toenemen en de afstand tussen nesten nog kleiner zal worden.

Met nesten gemeld in 1.457 km² heeft de soort nu ongeveer 10% van Vlaanderen ingepalmd. De nestdichtheid is voorlopig nog steeds redelijk bescheiden met gemiddeld 1,4 nesten per km². De soort komt voornamelijk voor in stedelijke gebieden en heeft nog niet op grote schaal natuurlijke gebieden ingenomen, een fenomeen dat ook in andere Europese landen vastgesteld wordt.

Gedurende de eerste zes jaar paste Vlaanderen intensief beheer op redelijk grote schaal toe. In die periode werd 82% (67%-91%) van alle gemelde nesten succesvol vernietigd, grotendeels met behulp van een pyrethroïde insecticide. Sinds 2023 is de financiering op Vlaamse niveau niet meer evenredig aan het aantal nesten. De West-Vlaamse aanpak van de bestrijding, waarin de provincie voorop loopt, verloopt goed gecoördineerd en is voorlopig gratis voor de burger. Op andere plaatsen in Vlaanderen wordt nestvernietiging uitgevoerd met publieke middelen of tegen betaling en door verschillende actoren. Vlaanderen beschikt ondertussen wel over een legertje gecertificeerde bestrijders. Het ANB bestrijdt in natuurgebieden en heeft een coördinator aangesteld om interventies te coördineren en communicatie te verzorgen. Een beheerregeling moet nog worden aangenomen.

In de presentatie gaan we verder in op het onderzoek naar impact van de soort en naar diverse beheermaatregelen, en doen we een fact check van enkele algemeen aangenomen hoornaar-waarheden. We kaderen ook een recent initiatief rond lentevallen voor het afvangen van koninginnen en werpen een blik op de nabije toekomst voor invasieve angeldragers.

Wouter Vanreusel & Wim Veraghtert – Natuurpunt

In 2023 lanceerde Natuurpunt een gloednieuwe campagne, de Insectenzomer. Gedurende 3 maanden werd het brede publiek betrokken bij het in kaart brengen van insecten via de populaire app Obsidentify, die gekoppeld is aan Waarnemingen.be. Naast het verzamelen van informatie, is een belangrijke doelstelling om de afkeer (of zelfs angst) van mensen voor insecten om te zetten in verwondering en respect. Want insecten gaan sterk achteruit, en er zijn verschillende manieren om die trend te keren. Bv. door het melden van waarnemingen om de kennis te verbeteren, door klimaatneutraler te leven, of door maatregelen te nemen in de eigen leefomgeving.

Vandaag rapporteren we de resultaten van het eerste campagnejaar, met een focus op West-Vlaanderen. 9.241 verschillende waarnemers brachten in de provincie samen 275.554 waarnemingen van 3.489 soorten bij elkaar. En we brachten nieuws en weetjes over insecten tot in bijna elke huiskamer.

www.insectenzomer.be

PARALLELPGRAMMA 1 VOORMIDDAG:

HOE GRENZEN TUSSEN LEEFTIJDEN OVERBRUGGEN? HOE JONGEREN MEEKRIJGEN VOOR NATUURSTUDIE?

Simon Vandepitte & Florian Van Hecke. Natuurstudiedwerkgroep - JNM

Deze sessie gaat in op een eerste case waar er grenzen overbruggt kunnen – of moeten? – worden: Leeftijden! Vogels kijken is de laatste tijden hip. Maar wordt deze trend weerspiegeld in engagement van vrijwilligers die bijvoorbeeld telprojecten opnemen?

JNM (De Jeugdbond voor Natuur en Milieu (JNM vzw) staat erom bekend om jongeren samen te brengen en de natuur in te trekken. Dit voor al meer dan 40 jaar. Veel natuurstudieliefhebbers hebben immers een verleden bij JNM/ voorgangers. Desondanks heeft de natuurstudiewereld een sterkt vergrijsd imago. Waarom is dit zo, en hoe komt dit? Zijn er manieren waarop we deze grens kunnen overbruggen?

Aan de hand van initiatieven door JNM uit heden en verleden gaan Florian en Simon op zoek naar verschillen. Was het vroeger (zoals mensen wel vaker denken) beter, en waar liggen de verschillen? Waarom vonden er in het verleden grootschalige projecten zoals een zoogdierenatlas of een fenologieproject plaats die getrokken werden door JNM? Tegenwoordig focust JNM meer een bredere natuurbeleving en minder op projecten. Is dit erg, en misschien beter, vanwaar komt deze shift? We gaan ook in op mogelijke drempels die jongeren kunnen ervaren op aan natuurstudieprojecten mee te doen.

Veel vragen die we samen proberen te beantwoorden in deze ongetwijfeld interessante 25 minuten!

PARALLELPGRAMMA 1 VOORMIDDAG:

HOE GRENZEN TUSSEN MENINGEN OVERBRUGGEN? TIPS UIT LANDBOUW EN -NATUURPROJECT

Pieter Becuwe – Natuurpunt

Boeren en natuurbeschermers werken en leven in het open ruimtegebied van Vlaanderen. Er zijn plaatsen waar boeren en natuurbeschermers goed samenwerken en er zijn plaatsen waar er een kloof gaapt tussen landbouw en natuur, waar een zekere vijandigheid niet uit de lucht gegrepen is. Her en der werden op het terrein wonden geslagen. Toch hoor je vanuit beide groepen stemmen opgaan dat verzoenende taal nodig is om de vele uitdagingen het hoofd te bieden. Jammer genoeg blijkt de media veelal op zoek te gaan naar het zwart-witverhaal om zaken op de spits te drijven. Ook een aantal beleidsmakers hebben de neiging om de polarisatie op te zoeken.

Het vraagt daarom moed om op het terrein uit de loopgraven te komen. Niettegenstaande het grote spanningsveld zijn er best veel plaatsen waar mensen wel constructief met elkaar in gesprek gaan en bouwen aan wederzijds vertrouwen. Als grootste terreinbeherende organisatie van Vlaanderen werkt Natuurpunt via gebruiksovereenkomsten goed samen met 730 landbouwers (2023). Van de 28.000 hectare die Natuurpunt in beheer heeft, is om en bij 1/3 in beheer door boeren. De afgelopen jaren waren er ook initiatieven die de grenzen tussen natuurbeschermers en boeren wilden overbruggen. Denk aan het project Boerennatuur (2019) met een bootcamp waar boeren en natuurbeschermers elkaar ontmoetten, de Dag van de Boerennatuur en de Schoonste Boerenweide.

Recent was er het samenwerkingsproject van het Algemeen Boerensyndicaat (ABS) en Natuurpunt: 'Boer zoekt natuur. Natuur zoekt boer' (2021-2023) om samen de strijd met de polarisatie aan te gaan. Ook tijdens dit project waren er diepgaande gespreksmomenten tussen Natuurpunters en ABS-leden. Dit resulteerde in de theatermonoloog 'Wortels', gebracht door Bruno Vanden Broecke. Hij kroop in de huid van Danny (bijnaam 'Wortel'), een melkveehouder met een oranje bedrijf, die zichzelf en zijn familie probeert staande te houden, terwijl zijn omgeving en zijn dieren, zijn familie en de natuur rondom steeds meer van zich laten horen. De voorstellingen werden bijgewoond door boeren en natuurbeschermers. Op de receptie nadien - mede door de drank? - vervaagden grenzen.

Je kan je terecht afvragen wat overblijft van deze trajecten na de ongemene polarisatie van de afgelopen maanden. Er staat ons (her)opbouwwerk te wachten. Tezelfdertijd zijn er natuurlijk natuurbeschermers en boeren die zich niet laten meeslepen, en elkaars eigen rol als behoeder van de open ruimte respecteren, los van de maatschappelijke polarisatie.

Uit het samenwerkingsproject 'Boer zoekt natuur, natuur zoekt boer' vloeien 6 waardevolle tips voort:

1. Leer elkaar kennen
2. Je hoeft elkaars mening niet te delen, maar we roepen wel op elkaars standpunten te begrijpen
3. Verbreed je kennis
4. Zoek een gemeenschappelijk (toekomst)perspectief
5. Laat bruggenbouwers het stille midden vertegenwoordigen
6. Kies voor verbindende taal

Nadat er een vertrouwensband is opgebouwd, ligt de weg naar een samenwerking in het veld open. En net daar ligt de crux. Het is niet via de online media dat aan vertrouwen gewerkt wordt, het is 'in het veld' dat bruggen gebouwd worden, dat grenzen van mens tot mens vervagen.

PARALLELPGRAMMA 2 VOORMIDDAG:

WERELDWIJDE EN LOKALE WHEREABOUTS VAN GEZNDERDE BRUINE EN GRAUWE KIEKENDIEVEN UIT DE WESTHOEK

Wim Bovens & Justine Huyghe – Natuurwerkgroep De Kerkuil .

Al 25 jaar volgt Natuurwerkgroep De Kerkuil Bruine Kiekendieven in de Westhoek op. Vanaf 2018 zijn daar ook Grauwe Kiekendieven bijgekomen. De vereniging wilt meewerken aan wetenschappelijk onderzoek door het ringen, kleurringen, vleugelmerken en het zenderen van kiekendieven om zo deze vogels beter te begrijpen en zo beter te beschermen.

Vele kiekendieven worden geringd door medewerkers van het KBIN, maar de terugmeldingen van deze ringen zijn echter schaars. Sommige Bruine Kiekendieven werden tot 2023 voorzien van een vleugelmerk om vanop afstand het individu te herkennen, een project van Anny Anselin van het Instituut voor Natuur en BosOnderzoek. Hier zijn al heel wat meer terugmeldingen van, maar toch missen we heel wat data tussen 2 terugmeldingen. Grauwe kiekendieven krijgen een kleurring aan, een project van Grauwe Kiekendief, Kenniscentrum Akkervogels in samenwerking met het INBO. Adulte Grauwe Kiekendieven en jonge Bruine Kiekendieven kunnen voorzien worden van een zender onder een project van Geert Spanoghe en Kjell Janssens van het INBO.

We bespreken de zenderdata van een Grauwe Kiekendief op een verhalende wijze en de zenderdata van een Bruine Kiekendief vooral gebaseerd op cijfers.

Eerst komt het verhaal van een Grauwe Kiekendief aan bod, een exemplaar die de werkgroep van 2018 tot 2023 heeft kunnen volgen, deels met kleurring, deels met zender. Uiteindelijk is de Grauwe Kiekendief 5 jaar oud geworden (6de kalenderjaar) en heeft hij slechts 1 nest van 4 jongen kunnen grootbrengen. Een duidelijk signaal dat nestbescherming van deze soort van uiterst groot belang is om de populatie te redden.

Dan wordt een jong wijfje Bruine Kiekendief onder de loep genomen en wordt haar trekroute ontleed. Als onervaren kiekendief maakt ze heel wat fouten en mag ze blij zijn dat ze het nog kan navertellen. Haar tweede migratieroute naar het zuiden toont dat ze toch het één en ander geleerd heeft. Over water vliegen blijkt duidelijk niet haar sterkste kant.

Natuurwerkgroep De Kerkuil is geen wetenschappelijk onderzoeksinstituut en werkt samen met INBO voor een wetenschappelijke analyse van de zendergegevens.

GRENZELOZE TOCHTEN

GRAUWE EN BRUINE
KIEKENDIEVEN
UIT DE WESTHOEK

INSTITUUT
NATUUR- EN BOSONDERZOEK

GRENZELOOS GEVAARLIJK:

OMZWERVINGEN VAN GROTE STERNS OVER DE NOORDZEE EN DE IMPACT VAN VOGELGRIEP

Eric Stienen - INBO

Zeevogels worden gekenmerkt door een trage reproductie en een lang leven. Dat betekent in principe dat ze baat hebben bij een gedegen kennis van hun omgeving en trouw moeten blijven aan hun broedplek en aan hun partner. De meeste zeevogels doen dat ook, denk maar aan Albatrossen, Zeekoeten of Papegaaiduikers. Bij ons broedt er slechts een handjevol soorten zeevogels, enkele meeuwen en een drietal sternensoorten. Die worden al jaren intensief onderzocht door INBO. Uit dat onderzoek blijkt dat Zilvermeeuw en Kleine Mantelmeeuw in principe doen wat men mag verwachten van zeevogels. Ze zijn trouw aan hun partner, hun broedplek en bouwen in de loop van hun leven een gedegen geografische kennis op van hun omgeving.

Grote Stern is wat dat betreft eerder een uitzondering. Het is een sterk nomadische soort, die gemakkelijk van broedplaats wisselt en elk jaar op prospectie gaat in verschillende andere kolonies en daar informatie kan inwinnen over de kwaliteit van het broedgebied. Heel de Noordwest-Europese populatie staat op die manier in nauw contact met elkaar en er is veel uitwisseling. Dat nomadische karakter betekent dat er speciaal beheer nodig is zodat broedplaatsen blijvend geschikt worden gehouden, ook als de soort er jaren niet tot broeden komt.

Het speciale nomadische karakter betekent ook dat ziektes zoals vogelgriep zich gemakkelijk en snel kunnen verspreiden over een groot gebied. Daar komt nog bij dat ze erg dicht op elkaar broeden, dat hun kuikens graag crèches vormen en dat ze niet al te hygiënisch zijn: allemaal eigenschappen die de verspreiding van vogelgriep onder deze soort hebben versneld.

GRENZELOZE TOCHTEN:

WAAR GAAN GEREVALIDEERDE VOGELS UIT EEN OPVANGCENTRUM VOOR VOGELS EN WILDE DIEREN NAARTOE? RESULTATEN VAN RINGONDERZOEK.

Claude Velter – VOC Oostende

In de meeste Belgische opvangcentra worden gerevalideerde vogels bij hun vrijlating voorzien van een wetenschappelijke ring door een KBIN-ringer. Jaarlijks gaat het dus om enkele duizenden vogels. Deze methode om na vrijlating nog nieuws van de patiënt te kunnen krijgen wordt eveneens in de meeste Europese landen toegepast.

Helaas bestaat er momenteel geen gecoördineerd systeem om systematisch de resultaten van gerevalideerde vogels op te volgen. Tot nu toe gebeurt dit individueel per ringer of per opvangcentrum.

Dankzij het uitgebreide netwerk waarmee het Opvangcentrum in Oostende samenwerkt binnen België en met verschillende Europese collega's, raken er steeds meer succesverhalen gekend.

Deze presentatie geeft een overzicht gebaseerd op een selectie van wetenschappelijke terugmeldingen van geringde, gerevalideerde vogels. De waarnemingen zijn soms droog, soms met pech, soms hoopgevend. Van de kleinste Vink tot de grootste Lammergier, elk heeft een verhaal waaruit voor de opvangcentra of biologen soms te leren valt.

GRENZELOOS BOEIEND:

WAT ONDERZOEKT HET MARIEN ONDERZOEKSSCHIP BELGICA ALLEMAAL

Kelle Moreau – KBIN

Voorlopig nog geen samenvatting

PARALLELPGRAMMA 1 NAMIDDAG:

EXCURSIE ECOLAB: EFFECTEN STIKSTOF

Arne Sinnesael – KULAK

De overmaat aan stikstof heeft een negatieve impact op onze natuurgebieden, met waarneembare effecten zoals vegetatieveranderingen, biodiversiteitsverlies en eutrofiëring van waterlopen. De toename van stikstof kan ook een sluimerend effect hebben dat moeilijker waar te nemen is en door bodemverzuring de nutriëntenopname van verschillende organismen zwaar verstoren. Deze effecten manifesteren zich niet alleen in beschermde natuurgebieden zoals het Wijnendalebos zoals verteld door Luc de Keersmaeker, maar ook in kleinere, natuurlijk beheerde gebieden zoals het ecolab aan de KU Leuven Kulak. Sinds 1993 worden deze akkers langzaam omgevormd tot een gevarieerd domein met bos, ruigtes, poelen en hagen.

Op deze excursie bespreken we enkele effecten van stikstofvervuiling en proberen we deze ook in het gebied te observeren.

PARALLELPROGRAMMA 2 NAMIDDAG:

GRENZELOOS VAN BELANG: WELKE KLIMAATFENOMENEN BEPALEN ONS DAGELIJKS WEER?

Dirk Libbrecht – Geoloog/hydroloog Natuurpunt Avelgem

Dat ons weer door het heersende klimaat bepaald wordt lijkt evident. Toch is het nog maar sedert 2 decennia dat dit ook algemeen aanvaard wordt buiten wetenschappelijke kringen. Deze laatste hadden al een vermoeden van klimaatsopwarming door fossiele brandstoffen sinds de jaren '50. Vooral economische belangen allerhande hebben baat bij de ontkenning van een globale opwarming. De verwarring, ontkenning,.. van klimaatwijzigingen wordt bovendien gefaciliteerd door de grote, natuurlijke variabiliteit van ons weer.

De algemene parameter temperatuurstijging – veroorzaakt door hogere concentraties broeikasgasen in de atmosfeer – sedert het begin van de industriële revolutie, bedraagt 1.2°C, gekoppeld aan een CO₂-gehalte die tot boven 400 ppm uitstijgt en een algemene toename van de luchtvochtigheid met 7 % per graad. De temperatuurstijging, of beter, de temperatuurverschillen in de atmosfeer bepalen grotendeels de wijziging van de luchtcirculaties tussen de diverse luchtmassa's en de grenzen ertussen (fronten). Voor onze gematigde regio's zijn dat vooral het lagedrukgebied rond IJsland, Ierland (maritiem polaire lucht) en het hogedrukgebied boven de Azoren (maritiem subtropische lucht). Occasioneel zijn er invloeden van continentale polaire (Siberië) of tropische lucht (Noord-Afrika). Warme en koude Fronten grenzen de luchtmassa's af. Het zijn meestal zones met onstabiel weer op de overgang van het meer stabiele weer eigen aan luchtmassa's.

Grosso modo worden de polaire en subtropische luchtmassa's boven onze streken gescheiden door een west-oost gericht, strak windveld, straalstroom (of jetstream) genoemd. De ligging en windsnelheid in deze stroom worden in belangrijke mate bepaald door de t°-verschillen tussen de subpolaire en arctische gebieden. De gemiddelde lagere waarden veroorzaken een trage, noordzuid slingerende jetstream met lussen en meanders. Deze verhogen de kans op geblokkeerde weersystemen wat een verhoogde persistentie van het weer veroorzaakt: langdurige hitte-, maar ook koudegolven, intense dagenlang aanhoudende neerslag (bvb. watersnood in Wallonië in juli 2021). Naast de neiging tot langdurige weerevents zijn er de krachtiger winterstormen, door algemeen warmer zeewater. Ook neemt de totale hoeveelheid neerslag toe, met ca. 7 % op jaarbasis. De variabiliteit hiervan is groter in de zomer (2 – 14 %) wat zich uit in stijging van het aantal en intensiteit van zomerse onweders.

Dat de globale klimaatwijziging en de gevolgen ervan te wijten zijn aan de toename van antropogene broeikasgassen, is mede bewezen dankzij de evolutie van numerieke klimaatmodellen. Met de evolutie naar meer fijnmazige rekengrids kunnen weer-events gekoppeld worden aan de waarschijnlijkheid waarmee ze al dan niet te wijten zijn aan globale opwarming of een gevolg zijn van de natuurlijke weervariabiliteit. De grote rekencapaciteit, hiervoor vereist, wordt opgevangen door het op vrijwillige basis gebruiken van overtollige rekencapaciteit van het wereldwijde laptop-netwerk.

Referenties voordracht:

- . Nationale weerinstituten KMI – www.meteo.be en KNMI – www.knmi.nl
- . NoodWeerBenelux – zeer veelzijdig weerplatform met forum, educatieve artikels, voorspellingen op zeer korte termijn.... West-Vlaamse roots! - www.noodweer.be
- . Diverse literatuur:
 - Ahrens, D.C., 2009, Meteorology Today. ISBN 0-495-55574-8
 - Otto, F., 2019, Angry Weather – Heat Waves, Floods, Storms, and the new science of Climate Change. ISBN 978-1-77840-074-2
- . <https://climateprediction.net/> - website voor deelname berekening aan klimaatmodellen

GRENZELOOS VEEL:

HOE WORDEN WATERVOGELTELLINGEN IN ZEELAND UITGEVOERD

Pim Wolf – Deltamilieu Projecten

Voorlopig geen samenvatting

GRENZELOZE TOCHTEN:

WOLVEN IN WEST-VLAANDEREN

Jan Gouwy – INBO

Sinds 2018 is de wolf na meer dan 200 jaar opnieuw gevestigd in de provincie Limburg, sindsdien duiken elk jaar zwervende wolven op in verschillende Vlaamse provincies. De provincie West-Vlaanderen bleef lange tijd achterwege. Voor veel West-Vlamingen waren wolven wellicht een ver van-mijn-bed show. Tot een jager op 22 mei 2023 een wolf filmde van op zijn hoogzit in de Sixtusbossen in Krombeke (Poperinge). De beelden gingen snel viraal en de weken die daarop volgden was de 'Westhoekwolf' niet weg te slaan uit het regionale nieuws, met verhalen over (vermeende) aanvallen op vee tot ongerustheid over het verdwijnen van de wolf.

Om te begrijpen waarom wolven tegenwoordig tot in West-Vlaanderen lopen moeten we uitzoomen tot op de schaal van het Europese continent en een kleine sprong terug in de tijd nemen, naar het midden van de vorige eeuw, wanneer een gewijzigde maatschappelijke visie ten opzichte van roofdieren, strikte juridische bescherming, en een toename van wilde hoefdieren zorgden voor de noodzakelijke basisvoorwaarden voor een herstel van de Europese wolvenpopulaties. De rest was aan de wolf zelf.

Als grote roofdieren zijn wolven het jaar rond strikt territoriaal, ze bakenen enorm grote oppervlaktes landschap af om zich voort te planten en een roedel te stichten. Omdat het aantal wolven in een roedel van nature geplafonneerd is, vertrekken elk jaar jonge wolven uit hun geboorteroedel op zoek naar een eigen plek om een territorium te vestigen en zich voort te planten. Ze leggen daarbij honderden tot duizenden kilometers af doorheen het Europese landschap. Twintig jaar geleden werd dit voor het eerst mooi in kaart gebracht door een met een GPS-zender uitgeruste wolf die van Centraal-Scandinavië tot aan de Fins-Russische grens in Lapland liep. Tegenwoordig krijgen we aan de hand van DNA-onderzoek op uitwerpselen, prooiresten en haren een heel mooi beeld van de verplaatsingen van individuele wolven doorheen het Europese continent.

We bekijken hoe wolven zich in het drukke en versnipperde (Vlaamse) landschap bewegen aan de hand van de terugmeldingen van jonge wolven uit de Limburgse roedel, en van meerdere zwervers die een passage hadden in Vlaanderen. Welke obstakels komen ze tegen op hun route? Welke route liep de 'Westhoekwolf' doorheen de provincie West-Vlaanderen en hoe kan het dat hij plots van de radar verdween? Tot slot staan we even stil bij de toekomst van de soort in West-Vlaanderen.